

ÉRTÉKEK A REZILIENS PEDAGÓGUSOK ÉLETÚTJAIBAN

Ceglédi Tímea – Fekete Dorottya – Pusztai Gabriella

*Debreceni Egyetem
feketedorottya02@gmail.com*

Bevezetés

A kutatás a reziliens pedagógusok értékrendjéről, illetve azok továbbadásáról szeretne többet megtudni. Azt már több kutatásból tudjuk, hogy a pedagógusoknak értékközvetítő szerepe van, formálják a diákok értékrendjét, hiszen a szocializáció szempontjából az otthonon kívül az iskola a másik meghatározó intézmény (Parsons, 1959). A kapott értékek hatnak a tevékenységeinkre, a céljainkra és a választásainkra (Bocsi, 2020), ezért érdemes kutatni azt, hogy a reziliens pedagógusok milyen értékrenddel rendelkeznek, illetve mi az, amit át tudnak ebből adni diákjaik számára. A téma különös aktualitást élvez, mert a reziliens pedagógusok értékrendjének vizsgálata egyaránt hasznos lehet a tanári pályára készülőeknek, hiszen a diploma megszerzése után, ez a tudás elősegítheti az olyan tanári munkaközösségbe való beilleszkedést, ahol reziliens pedagógusok is vannak, de ugyanakkor ez a téma fontos lehet a már aktívan tanító pedagógusoknak, mert mindezen információk hozzájárulhatnak a pályaelhagyások számának csökkentéséhez. A kutatás eredményei felhasználhatók lennének azon szakemberek, pedagógusok számára, akik a pályaválasztás előtt álló reziliens diákokkal foglalkoznak.

Elméleti rész

A kutatásnak négy alapfogalmat használ. Ezek közül az első a reziliencia, amely – tág meghatározása szerint – „a rendszer azon képessége, hogy sikeresen alkalmazkodjon a rendszer életképességét, működését vagy fejlődését veszélyeztető zavarokhoz” (Masten, 2019: 101). Más megközelítésben: „olyan univerzális képesség, amely lehetővé teszi egy személy, egy csoport vagy egy közösség számára, hogy megelőzze, minimálisra csökkentsen vagy legyőzze a megpróbáltatások káros hatásait” (Grotberg, 1996).

A kutatás alanyai a reziliens pedagógusok, vagyis „1) Akik maguk reziliens életutat jártak be, azaz hátrányos helyzetű gyerekből váltak diplomás értelmiségiekké. (Ceglédi, 2020). A nemzetközi szakirodalom ezt akadémiai rezilienciának nevezi. A pedagógusjelöltek otthonról hozott kulturális, kapcsolati és gazdasági tőkéje amiatt érdemel külön odafigyelést, mert ezek nagy

hatással lehetnek hallgatóéveikre, s (részben hallgatóéveik által) a későbbi pályafutásukra is. Fontos kérdés például, hogy a leendő pedagógusok elsajátították-e, s ha igen, akkor hol azt a kulturális tőkét, amelyet pedagógusként már nekik kell továbbörökíteniük diákjaikra. Meg tudnak-e birkózni azzal a jövőbeli feladatukkal, hogy leendő tanítványaik kulturális tőkebeli hiányosságait kompenzálják, ha esetleg ők maguk nem hozzák e tőkét otthonról (Ceglédi, 2015)? A leendő pedagógusok családjainak iskolázottsági, foglalkoztatottsági és jövedelmi viszonyai összefüggésben állnak e tőkének családon belüli jelenlétével. Mindez kihat a pedagógusok értékrendjére is.

A reziliens pedagógus fogalmának második lehetséges megközelítése, amikor azokat a pedagógusokat látják el ezzel az ismervvel, akik eredményes munkát folytatnak hátrányos helyzetű tanulók körében, reziliens életutakat támogatnak (Ceglédi, 2020). Reziliens diák az, aki megtalálja tehetségét és boldogul az iskola világában annak ellenére, hogy sok megpróbáltatás megakadályozhatná ebben, például valamilyen megterhelő életesemény, a családi háttere, lakóhelyi vagy egyéb hátrányai miatt. A pedagógusok feladata, hogy minden diák kihozza magából a legtöbbet, és az eredményes közös munka a pedagógus számára is hivatása beteljesüléséhez vezethessen (Ceglédi et al., 2020; Kozma & Ceglédi, 2020; Parkes & FitzGibbon, 1986; Lee, 2012; Bersh, 2018; Everington, 2014; Salinas, 2002; Fejős, 2019).

A pedagógus pálya kihívásokban gazdag. A mindennapos megpróbáltatásokkal, szakmai kihívásokkal szemben, adaptív megküzdési stratégiák, szakmai reziliencia szükséges. A harmadik megközelítés ebben a szakmai értelemben használja a reziliens pedagógus fogalmat. Kutatásunkban az első két megközelítéssel foglalkozunk.

Egyre több kutató és a gyakorló szakember foglalkozik azzal a kérdéssel, hogy a személyes életút miképpen áll kapcsolatban a szakmai életúttal. A szakmai pályáiv több fontos szakaszában rávilágítanak a személyes élettapasztalat során szerzett tudás és az élettörténet jelentőségére: a pályaválasztás, a pályaszelekció, a formális képzés, az első gyakorlóévek és a folyamatos szakmai továbbképzések során egyaránt (Everington, 2014; Bersh, 2018; Lee, 2012; Villegas & Irvine, 2010). Mindebben az értékek is szerepet játszanak.

A reziliens pedagógusok életútjaiban az értékeket, vagyis „A kultúra azon szelete, amely megmutatja, hogy egy adott közösség mit tart jónak és fontosnak.” (Bocsi, 2020) keressük.

Az értékek vizsgálatánál kiemelkedően fontos szerepe van a családnak, ami az első olyan szocializációs közeg, ahol az egyén elsajátítja a legfontosabb értékeket (Engler, 2020).

A kutatás alap gondolata az, hogy mindenkiben ugyanazok az értékek vannak meg, csak más mértékben (Rokeach, 1973). Ennek alapján vizsgáljuk

azt, hogy a reziliens pedagógusoknál melyek azok az értékek, amelyek nagy jelentőséggel bírnak számukra. Az értékrendek kialakulását befolyásolja a családi háttér, hiszen a szülői részvétel hatása a szülői értékekből és oktatási (tanulási) aspirációiból ered (Zellman & Waterman, 1998). Nem csak a szülők értékeit kell figyelembe venni, hanem tanulással kapcsolatos elvárásaikat és törekvéseiket is, hiszen ezek a legjobb előrejelzői a tanulók teljesítményének (Singh, 1995). A reziliens pedagógusok életútjainak vizsgálata is alátámasztja azt, hogy a család szocio-ökonómiai háttere nem mutat szignifikáns összefüggést az otthoni támogatással, ellenőrzéssel (Sui-Chu & Willms, 1996).

A kutatás alapfeltevése az, hogy a reziliens pedagógusok gondterhelt, akadályokkal teli életútjuk miatt különleges értékrenddel rendelkeznek. Ez alapján azt a kérdést kívánjuk megválaszolni, hogy mely értékek azok, amelyek rendkívül fontosak a reziliens pedagógusok számára. Mindemellett a kutatás fényt szeretne deríteni arra is, hogy a családi háttér miként és milyen mértékben befolyásolta a reziliens pedagógusokban kialakult értékrendeket, mert korábbi kutatások már kimutatták, hogy az iskola és az otthon, a két meghatározó intézmény egy tanuló életében, konfliktusban állnak egymással (Parsons, 1959). A reziliens pedagógusok a többi pályán lévő társaikhoz hasonlóan, ugyanúgy értékátadói szerepet is betöltenek. Ezért érdemes vizsgálni azt is, hogy a reziliencia hogyan nyilvánul meg az értékek továbbadásánál.

Adatok és módszer

A kutatás során eddig kettő darab félig strukturált interjú készült el. Az alapsokaság a Debreceni egyetem vonzáskörzetébe tartozó pedagógusok voltak. Az alanyoknak két kritériumnak kellett megfelelniük: legyenek eredményesek és hátrányos helyzetből indultak. Az interjúk átlagosan 60 percesek. Felvételük személyes megkeresés alapján készült el 2022 tavaszán. Korlátozott az általánosíthatóság, de az adatok hiánypótlóak. A felvétel után megtörtént az interjúk szó szerinti legépelése, majd ezt egyszerű kézi kódolás követte (Creswell, 2012). A szöveges feldolgozás a kódok mentén történt. Elsődleges kód az értékrend volt, a másodlagos kód pedig a családban elsajátított értékek és a munka során alkalmazott értékek.

Eredmények

Az alanyokat több szempontból is megvizsgáltuk: jelenlegi munkahely, születési hely, szülők végzettsége és foglalkozása. Ezen szempontok mentén számos hasonlóság figyelhető meg a két alany között. Mindketten vidéki általános iskolában dolgoznak és születési helyük fejlesztendő járás, szüleik nem rendelkeznek érettségivel. Egy szempontban viszont különbözőek voltak, mégpedig abban, hogy az egyik alanynak mindkét szülője szakács volt, addig a másiknak a szülei szakácsok és hegesztők voltak.

Családtól kapott értékek

A kutatás eredményeit kettő, jól elkülöníthető csoportra lehet bontani. Az első csoportba tartoznak azok az értékek, amelyeket a családjuktól kaptak az alanyok, amelyeket otthonról hoztak magukkal és már egészen kicsi koruktól kezdve birtokolnak. Ezen értékek egyike a tanulás, amit az egyik alany így fogalmazott meg:

„Nem volt más lehetőségem, csak a legjobbnak lenni.”

Az alany számára a tanulás kiemelkedő jelentőséggel bírt, hiszen tudta, hogy jövőjének ez a kulcsa. Ez az érték határozta meg tanulással töltött éveit. A másik érték, amit a családjuktól kaptak az a támogatás.

„Sokszor erejükön felül segítettek engem és testvéreimet is.” – mondta a másik alany.

Ebből is látható, hogy az alanyok szülei időt és energiát nem sajnálva igyekeztek segíteni mindenben gyermeküket. Ezért válhatott a támogatás kiemelkedően fontossá az alanyok számára.

A tanítványoknak továbbadott értékek

A kutatás eredményeinek másik csoportját a tanítványoknak továbbadott értékek alkotják. Az interjúkból az derült ki, hogy a reziliens életútnak köszönhetően kialakult kitartás értékét igyekeznek átadni a reziliens pedagógusok a diákjaik számára.

„Lehetőségeket kell megmutatni, valamint olyan erőforrásokat mozgósítani, amelyek segítik őket abban, hogy a cél felé vezető úton maradjanak. Illetve folyamatosan bátorítani őket, hogy ne adják föl.”

Az egyik alany ezen mondata is mutatja, hogy igyekszik minden tőle telhetőt megtenni annak érdekében, hogy segítse a tanítványait abban, hogy kitartóbbak legyenek. Az alany számára a kitartás elsődleges értékévé vált, hiszen értékrendje ezzel gazdagodott amiatt, hogy reziliens mivoltából fakadóan sok nehézséggel kellett megküzdenie.

Következtetések

Az eddigi kutatás következtetéseként levonható az, hogy három érték, a tanulás, a támogatás és a kitartás rendkívül fontosak a reziliens pedagógusok számára. Ezek állnak az értékrendjükben az első helyen. Továbbá megállapítható az is, hogy a reziliens pedagógusok a nehézségekkel sújtott életút miatt szerzett értékeiket tovább is adják tanítványaik számára. Igyekeznek saját életükkel példát mutatni számukra, valamint felhívni a diákok figyelmét arra, hogy milyen fontosak ezek az értékek. Mindemellett még hozzá kell tenni azt is, hogy nem csak azokat az értékeket adják át, amelyek a reziliens életút miatt alakultak ki bennük, hanem azokat is, amelyeket családjuktól kaptak, mivel a reziliens pedagógusok értékrendjében egyaránt megtalálható mindkettő értéktípus.

Hivatkozott irodalom

- BERSH, L. C. (2018). Writing autobiography to develop culturally responsive competency: Teachers' intersections of personal histories, cultural backgrounds and biases. *International Journal of Educational Research*, 88, 31–41.
- BOCSI Veronika (2015). *A felsőoktatás értékmetszetei*. Budapest, ÚMK Kiadó.
- BOCSI Veronika (2020). Értékátadás a plurális társadalomban. In (Szerk.) Pusztai Gabriella: *Nevelésszociológia*. Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó.
- CEGLÉDI, T. (2015). Resilient Teacher Education Students. Social Inequalities in Higher Education. In Pusztai, G., & Ceglédi, T. (Eds.), *Professional Calling in Higher Education* (pp. 61–75). Nagyvárad & Budapest: Partium, PPS & ÚMK.
- CEGLÉDI Tímea (2020). Reziliencia és kompenzáló tényezők. In (Szerk.) Pusztai Gabriella: *Nevelésszociológia*. Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó.
- CRESWELL, John W. (2012). *Educational research: planning, conducting, evaluating, quantitative and qualitative research* (Fourth Edition). United State of America: Pearson Education Inc.
- ENGLER Ágnes (2020). Családi közösségek. In (Szerk.) Pusztai Gabriella: *Nevelésszociológia*. Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó.
- EVERINGTON, J. (2014) Hindu, Muslim and Sikh religious education teachers' use of personal life knowledge: The relationship between biographies, professional beliefs and practice. *British Journal of Religious Education*, 36(2), 155-173
- FEJŐS, A. (2019). "There is an exemplar because I'm there". Professional roles and experiences of Roma teachers in rural Hungary. *Intersections: East European Journal of Society and Politics*, 5(4), 18–40.
- GROTBORG, E.H. (1996) The International Resilience Project: Findings from the Research and Effectiveness of Interventions (kézirat). Forrás: <http://resilnet.uiuc.edu/library/grotb97a.html> (utolsó látogatás: 2010.12.22.)
- IMRE Nóra (2017). *A szülői részvétel szerepe a tanulók iskolai pályafutásának alakulásában*. Budapest, Ph.D. értekezés.
- KOZMA, K., & Ceglédi T. (2020). „Akinek van bátorsága a gesztenyét lebontani.”. *Reziliens életúttal a pedagógus pályán*. *Acta Medicinæ Et Sociologica*, 11 (31), 85-101. <https://doi.org/10.19055/ams.2020.11/21/8>
- LEE, S. (2012). Knowing myself to know others: Preparing preservice teachers for diversity through multicultural autobiography. *Multicultural Education*, 20(1), 38–41.
- Masten, A. S. (2019). Resilience from a developmental systems perspective. *World Psychiatry*, 18(1), 101-102. <https://doi.org/10.1002/wps.2059>
- PARKES, S. M., & FITZGIBBON, A. (1986). Autobiography in teacher education: An exploratory paper. *Irish Educational Studies*, 6(1), 86–101. <https://doi.org/10.1080/0332331860060109>
- PARSONS, T. (1959). *1 General Theory in Sociology*. Basic Books.
- ROKEACH, Milton (1973). *The Nature of Human Values*. New York, The Free Press.

- SALINAS, J. P. (2002). *The Effectiveness of Minority Teachers on Minority Student Success*. Houston, TX: National Association of African American Studies & National Association of Hispanic and Latino Studies.
- SINGH, K., BICKLEY, P. G., TRIVETTE, P., KEITH, T. Z., et al. (1995). The effects of four components of parental involvement on eighth-grade student achievement: Structural analysis of NELS-88 data. *School Psychology Review*, 24(2), 299–317.
- SUI-CHU, E. H., & WILLMS, J. D. (1996). Effects of parental involvement on eighth-grade achievement. *The Sociological Quarterly*, 69, 126-141.
- VILLEGAS, A. M., & IRVINE, J. J. (2010). Diversifying the teaching force: An examination of major arguments. *The Urban Review*, 42(3), 175–192.
- ZELLMAN, G. L., & WATERMAN, J. M. (1998). Understanding the impact of parent school involvement on children's educational outcomes. *The Journal of Educational Research*, 91(6), 370–380.